

פְּנִינִים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

- פרשת ויקרא תשע"ח -

א. משועבד

יש לומר דכאשר משועבד ליכא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, וכדכתב הגאון רבי בונים איגר, בעדים שהעידו שפלוגי חייב מיתה, ועל פי עדותם בית דין מחייבו אותו מיתה, ואחר כך העדים חזרו בהם, אפילו הכי בית דין מחייבין להו להעדים להרוג הנידון, דיד העדים תהיה בו לראשונה להמיתו. ותיקשי, הרי העדים חזרו בהם, ולדבריהם עכשיו הוה רציחה, ושויה אנפשמ חתיכא דאיסורא. אלא כתב דמכיון דהעדים משועבדים לשמוע להבית דין, ליכא שויה אנפשיה להפקיע עצמם משעבודם.

ומיהו לכאורה בנידון דידן ייאסר עליו לשחוט הקרבן, דהרי אינו משועבד לשוחטו, דהרי אדם אחר יכול לשחוט. וצריך תלמוד.

ב. אתרוג

הנה הוא הדין באתרוג, וטוען הכהן שיש בתוכו טומאת המת המטמאה באהל, כגון שיש בתוכו כזית מן המת, נהי דלא מהימנין ליה, אך נימא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא.

אלא משום שמשועבד לקיים המצוה ליכא בזה משום שויה אנפשיה.

אך הרי אינו משועבד ליטול דוקא אתרוג זו, דהרי אם יש לו אתרוג אחר, חייב לקחת האחר, וכן חייב לקנות אתרוג אחר עד חומש ממונו, אבל ביותר מחומש יהא פטור, אע"י דלדידה הוי לאו, משום דאינו חייב להוציא יותר מחומש, אם כן נמצא דעל ידי השויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, נפטר לגמרי, וזה לא מצינו.

ג. מוציא שם רע

הנה בזה ניחא הא דמקשים במוציא שם רע היאך מותר בה, הא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, אלא להאמור הרי משועבד לה, ובכהאי גוונא לא אמרינן שויה אנפשיה. [ונהנה כל הקושיא במוציא שם רע רק באשת כהן, דבלא זה הא יש ספק ספיקא לקולא].

ובבית יעקב (לנתיבות המשפט, כתובות י"ב ד"ה הרמב"ם) כתב ליישב עוד, דאמרינן דעשה דלו תהיה לאשה, דוחה לא תעשה דערוה דשויה אנפשיה, וליכא למימר דבדידה ליכא עשה, דהרי איהי שריא דהיא לא שויה אנפשה.

אך צריך עיון כדקשה במלבושי יום טוב דלדבריו אין עשה, דהרי לדבריו נאסרה עליו.

וכן יש להעיר, דדבריו רק אם נימא דטעמא דלא אמרינן עשה דוחה לא תעשה באונס, היינו מפאת דאיהי אינה מוזהרת, כמו שכתבו בתוספות (ישנים שם ד"ה א"י), אבל לטעמא בתוספות (שם ד"ה ניתו) דלא חשיב עשה מכיון דהאשה יכולה לבטל העשה, אם כן אע"פ דאיהי שריא אפילו הכי ליכא עשה דוחה לא תעשה.

[הנה העירוני במוציא שם רע, היאך שרי מילי שאינו מחוייב בהם נימא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא].

ד. טמאה אני לך

הנה אמרינן במשנה בנדריים (צ"א א') דהאומרת טמאה אני לך, אינה נאמנת, דחיישינן שמא נתנה עיניה באחר.

והקשו קמאי נימא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, ותירץ ברי"ן (שם צ"ב ד"ה ואיכא) דאינה נאמנת להפקיע עצמה מבעלה מכיון שהיא משועבדת לו. ובתוספות (שם ד"ה חורו) תירצו דאפקעינהו רבנן לקידושין מיניה.

ותיקשי על דברי התוספות, הרי להאמור בשעבוד מצוה לא אמרינן שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, ואמאי התוספות לא תירצו הכי. ויש לומר דסברי דרק בשעבוד מצוה ולא בשעבוד ממון. וצריך תלמוד.

ספק מעילה

נֶפֶשׁ כִּי תִמְעַל מֵעַל וְחִטָּא בְּשִׁגְגָה מִקְדָּשֵׁי ה' וְגו' (ה' ט"ו)
הנה איתא בקרא דהמועל בהקדש בשוגג, חייב קרבן אשם, וגם חייב לשלם להקדש קרן וחומש. ואמרינן בגמרא בבא קמא (ק"א א') דהקרן מעכבת את האשם, אבל החומש אינו מעכב.

והנה תנן בכריתות (כ"ב א') דדעת ר' עקיבא, דספק מעילה חייב באשם תלוי, ומביא קרבן אשם על תנאי, וגם קרן וחומש, ויתנה שאם ודאי מעלתי זו מעלתי וזו אשמי, ואם ספק מעלתי, המעות נדבה והקרבתן אשם תלוי. [אם הוה מעילה מועטת].

ותיקשי אמאי מביא גם החומש וכדלקמן:

א. אינו כפרה אלא ממון

כתבו תוספות בכתובות (ל' ב' ד"ה זה) דקרן וחומש של מעילה אינו משום כפרה, אלא משלם ממון שגזל הקדש, ואם כן פטור מספק.

מעתה הקשה באבני נזר (ח"י"מ סי' פ"ד), בספק מעילה נהי דחייב להביא הקרן, דאם לא כן אין אשם ודאי, דהקרן מעכבת את האשם, אבל אמאי מביא החומש, הרי החומש אינו מעכב, ואם כן נימא דספק ממון לקולא.

ב. הקושיא מיניה וביה

הנה באמת הקושיא מיניה וביה, דחזינן דבמעילה מרובה, אינו מביא קרן וחומש, ורק כשיודע לו שמעל, יביא הקרבן של אשם ודאי עם קרן וחומש. [וכמו שכתב רש"י בזבחים מ"ח א'].]

חזינן דמספק אין מחייבין להביא קרן וחומש, וכל הטעם רק בגלל האשם, ואם כן כיון שאין החומש מעכב, אמאי מביא החומש מספק. ובעניי הקשיתי גם אני קושיא זו להגאון מטשעבין ונדפס בסוף הספר הגאון מטשעבין.

ג. אינו מעכב משום דהוה פקדון

באבני נזר תירץ, דהא דחומש אינו מעכב הקרבן, היינו מכיון דכבר חייב בהחומש והוה ליה כפקדון בידו, משא"כ בספק, דאינו חייב ליתן החומש מדינא, אם כן להצד שחייב האשם, החומש מעכב. וזה חידושה רבתא.

ד. מצוה לכתחילה

שאלתי שאלה זו להקהילת יעקב זצ"ל, וקאמר דנהי דאין החומש מעכב, אבל הוא מצוה לכתחילה בהבאת הקרבן, והלכך כיון שמתנה באשם ודאי, צריך להביא החומש. וגם זה חידושה.

עדים מחייבין קרבן

הנה אמרינן במשנה בכריתות (י"א ב') פלוגתת רבי מאיר וחכמים אם עדים יכולים לחייב קרבן, כאשר העדים מעידים שאכל חלב בשוגג, והוא מכחישם ואומר שלא אכל, דעת רבי מאיר דמחייבין ליה, ודעת חכמים דלא מחייבין ליה.

ולכאורה קשה לדעת רבי מאיר, היאך יביא הקרבן חטאת, הא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, דהרי קאמר דלא אכל חלב, ואם כן קאמר שהבהמה חולין, ולדבריו יש כאן לפי עורר שמכשיל הכהנים בהקרבת חולין בעזרה.

וגם היאך הוא עצמו יסמוך על החטאת, דלדבריו היא בהמת חולין ובזה אסור לסמוך בעזרה, דהרי ענין סמיכה הוי כעין הקרבה, ואסור לעשות כן בחולין דהוי בכלל חולין בעזרה, כמו שדן הגרע"א בריש חגיגה (ד' א' ד"ה הקשו התוס').

ידע שהוא ספק חלב

וְאִם נֶפֶשׁ כִּי תִחַטָּא וְעִשְׂתָּהּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְלֹא יָדַע וְאִשָּׁם וְנִשְׂא עֹוֹנוֹ (ה' י"ז)

הנה איתא בקרא שבספק אם אכל חלב, חייב אשם תלוי. ואמרינן בגמרא כריתות (כ"ד א') דאם שני עדים העידו שחייב אשם תלוי, וחייבוהו להביא אשם תלוי, ואחר כך הוזמו העדים, פליגי אם פקע קדושת הקרבן ויוצא בעדר, מכיון דנתברר שלא היה חייב בו, או דילמא נשאר קדוש, דיש לומר דאשם תלוי חמיר, דכיון דלבו נוקפו מחמת הספק, גומר ומקדישו גם אם אינו חייב בו.

והקשה השואל בתשובות חתם סופר (ח"מ סי' כ"ט) אמאי איירי דוקא בב' עדים, הרי לכאורה גם עד אחד נאמן לחייבו אשם תלוי וכדלקמן, ואם כן אם אחר כך העד אחד הוכחש, יהא גם כן תליא בפלוגתא הנ"ל.

א. מחלוקת ר' מאיר וחכמים

הנה במשנה בכריתות (י"א ב') פליגי ר' מאיר וחכמים אם עדים יכולים לחייב קרבן, דעת רבי מאיר דהעדים יכולים לחייב קרבן, ודעת חכמים דאינם יכולים לחייב קרבן, דכיון שאומר לא אכלתי, פטור, אלא אם כן הוא מודה שחייב, ואז גם עד אחד מחייב.

וקיימא לן כחכמים דנאמן כנגד העדים, וטעמא דיכול לומר מזיד הייתי, ולכן נאמן דמתרצינן דיבוריה דגם כשאומר "לא אכלתי" כונתו שלא אכלתי כפי שהעדים סבורים שהיה בשוגג אלא באמת היה במזיד.

ודעת רבי מאיר דכשאומר לא אכלתי מתפרש לא אכלתי כלל, והלכך העדים שפיר מחייבים אותו קרבן.

ב. מעתה תיקשי לרמב"ם

מעתה נמצא דלחכמים גם עד אחד מחייב קרבן, ולפי זה הא דאמרינן בגמרא דהיו ב' עדים שהעידו והוזמו, יש לומר דקיימינן אליבא דר' מאיר דב' עדים נאמנים. אבל אליבא דחכמים, ממה נפשך אם הוא מכחישם אזי אפילו בשנים אינו מביא קרבן, ואם אינו מכחישם גם באחד סגי.

מעתה הקשה השואל בתשובות חתם סופר, הרי הרמב"ם פוסק כחכמים, ואם כן תיקשי אמאי כתב הרמב"ם (פי"ד מהל' פסולי המוקדשים הי"ט) בהאי דינא "עדים".

ג. שאני אשם תלוי

כתב בחתם סופר לתרץ, דכל פלוגתת ר' מאיר וחכמים רק בחטאת ואשם, אבל באשם תלוי מודי חכמים לר' מאיר דעדים מחייבין אותו באשם תלוי, ואף שהוא מכחישם ואומר שלא אכל, בכל זאת יתחייב באשם תלוי.

וטעמא דאין לפרש דבריו שלא אכל בשוגג אלא אכל במזיד, דהרי גם באכל מזיד חייב באשם תלוי, דהרי אינו אלא ספק חלב, ואם כן אע"פ שאכל במזיד ספק חלב, והלך אחר דעתו, מכל מקום חייב באשם תלוי.

ד. אכל ספק דאורייתא האם הוא מזיד

הנה יש לעיין בידוע שהדבר ספיקא דאורייתא, ומכל מקום עושהו, האם חשיבא מזיד או שוגג.

וצדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון דחשיב מזיד, דהרי ידע שיתכן שאסור ומכל מקום עשהו, אמנם לאידך גיסא יש לדון דלא חשיב

מזיד, דהרי לא ידע שהוא ודאי אסור, אלא סמך בדעתו על הצד שמותר.

והנה בפשוטו מדברי החתם סופר מבוארים כהצד דחשיב שוגג, ולפי זה אתי שפיר דבידע שהוא ספק חלב ומכל מקום אכלו, הוה רק שוגג, וחייב אשם תלוי.

ה. במקום אחר מבואר דהוה מזיד

אך כתב הגאון רבי יוסף נפתלי שטרן זצ"ל (בהגהות על חתם סופר עה"ת שמות בפתיחה סק"ד) דהחתם סופר גופיה כתב במקום אחר (חידושו על כריתות י"ז א') דהיודע שהוא ספק חשיבא מזיד. ורק אם היה נראה לו לסמוך על צד אחד יותר מהשני בכהאי גוונא חשיב שוגג.

ולפי זה באשם תלוי כשיודע שיש שתי חתיכות של איסור והיתר, יהא חייב רק באופן כאשר מדמה בקרבנו שזה היתר מחמת הטעם או הצורה.

ובזה מפרש דברי החתם סופר בתשובות באופן אחר, דהרי כשאמרו לו שנים אכלת ספק חלב, והוא אומר לא אכלתי, לא מצי לתרץ דיבוריה ולומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד, דבשלמא כשמעידין לחייבו חטאת אומרים העדים בפירוש אכלת שוגג, [דכל אדם יש לו חזקת כשרות ומסתמא לא אכל אלא בשוגג], והוא משיב, לא אכלתי שוגג כמו שאתם אומרים, אלא אכלתי מזיד.

אבל לגבי אשם תלוי, העדים אומרים אכלת ספק חלב, שאפילו אכל כעין מזיד, כגון שידע שיש חתיכה אחד של חלב וסמך על הבנתו, מכל מקום חייב, דחשיב שוגג, ואם כן כשיאמר לא אכלתי, היאך יתרץ דיבוריה, לא אכלתי בשוגג אלא במזיד, הלא גם העדים אמרו כך, [ואם יתרץ דיבוריה דלא אכלתי באופן שהיה רק כמזיד, אלא אכלתי הספק במזיד, היה לו לומר אכלתי אבל במזיד גמור].

ולכן לא יתכן לתרץ דיבוריה שכך רצה לומר, אלא על כרחך כוונתו דלא אכלתי ספק זה, כי אם חלב ודאי במזיד, ומזה לא דברו העדים, ולכן גם חכמים מודים באשם תלוי שחייב על פי העדים.

[ושאלו דאכתי נפרש דבריו שלא אכלתי ספק איסור אלא ודאי היתר, ואם כן שוב יפטר, ואולי מילתא דלא שכיחא שיש לו טביעת עין לדעת שאחד מהם ודאי היתר. אך באמת אמאי לא].

אחר כך מצא צואה

הנה כתב במשנה ברורה (סי' ק"ה סי"ק כ"א) שמי שהתפלל במקום שהיה ראוי להסתפק בצואה, ובאמת מצא אחר כך צואה, צריך להחזיר ולהתפלל, לפי שפשע שהיה לו לבדוק. [כדמוכח לעיל בשולחן ערוך (סי' ע"ו סעי' ח').]

ואם כן הוא הדין דפושע ומזיד מקרי לענין תשלומין, שאם בעת שמצא הצואה, כבר עבר זמן תפילה תו אין לו אחר כך תשלומין. [והוא מפרי חדש ושאר אחרונים].

ולכאורה חזינן כדעת החתם סופר בחידושו לכריתות, דהיודע שהוא ספק ומכל מקום עשהו חשיב מזיד, דהרי אם נימא דהוה שוגג, אם כן אכתי הוה ספק.

ואולי נימא שיכול לבדוק ואינו בודק, גרע טפי, אך מסברא מכל מקום אכתי הוי ספק. הגליון המלא י"א לאור בס"ד לקראת שב"ק

זאת למועדי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשוננו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידיות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון!
המערכת, סוקולוב 17 דירה 7 ב"ב
טל' 035703949
בין השעות 7.30 עד 8.30 בערב
L5703949@gmail.com

משנכנס אדר מרבין בשמחה – שמועה טובה תרשן עצם

יצא לאור עולם בסייעתא דשמיא בימים אלו

אגן הסהר חלק ב'

למעלה משש מאות חמישים עמודים חדשים [שלם נדפסו בחלק א'], הכולל בתוכו עובדות, הנהגות, עצות והדרכות, פניני הלכה, חידות ופרפראות מרבינו זצוק"ל. בתוספת מכתבים ועובדות מעצם כתב יד קדשו. ובסופו מצורף קונטרס תמונות מרהיב עין מחיי רבינו, ומפתח נושאים מפורט

ניתן להשיג:

בירושלים - משפ' פיש רח' גבעת משה 12 (קומה אחת לרדת) טל' 02-5373351
בבני ברק - משפ' פיש רחוב הרב קוטלר 21 טל' 0533149777 03-6188995
בקריית ספר - גרין פארק - משפ' אפטרטג רחוב הרב מפונביץ 9 טל' 0548474185
בבית שמש - משפ' זילברברג רחוב קדושת אהרו 1313 029224877